

Help, ik ben een missionaris.

Inleiding

De hernieuwde aandacht voor zending/missie in Nederland roept tegenstrijdige gevoelens op. Van enthousiasme tot allergie, bevrijding of juist een nieuwe dwang. Hoog tijd om missiologisch eens te bezien waar nieuwe kansen liggen voor mensen die een goed gerucht gehoord hebben en niet afkerig zijn van de verspreiding daarvan. Vervallen we in oude gewoontes en verouderd jargon zodra we denken aan missionair werk? Poetsen we de onvruchtbare tegenstellingen weer op met frasen als “het behoud van de kerk versus de voortgang van het evangelie”, “presentie in plaats van pretentie”, “we moeten zo nodig de wereld in, maar daar zijn we al lang”? Per definitie is tegenwoordig iedere predikant(e) een missionair werker, zo wil ik betogen. Zo nieuw is dat niet meer, maar het vergt wel cultuuranalytisch en theologisch werk. Staan en leven we te gelukkig en te relaxed in de huidige culturele ontwikkeling om te zien waar het goede nieuws contrasteert met het slechte nieuws in eigen context en samenleving? Er roepen misschien wel veel meer mensen om redding en er willen misschien wel veel meer mensen zich bekeren dan comfortabel is voor onze theologie, die in dat geval achterstallig onderhoud behoeft. Krampachtig hoeft zulke theologie geenszins te worden.

Hernieuwde aandacht voor zending/missie in Nederland

Hoogtijd voor de blik naar buiten, was het motto van veel mensen in de Protestantse Kerk in Nederland, toen eindelijk de fusie een feit was en iedereen moe was van al die binnenkerkelijke perikelen. De blik naar buiten, de ramen open en de bruggen neer, zodat mensen ‘van buiten’ ook naar binnen kunnen kijken en zien dat ze daar welkom zijn. Vanuit verschillende motieven wordt gepleit voor meer aandacht voor zending en missie. Beide termen komen weer onder het stof vandaan en vragen om een nieuwe invulling. Daarbij zij aangetekend, dat ‘zending’ in protestantse, Nederlandse kring een negatiever imago heeft dan ‘missie’, terwijl het omgekeerde geldt van katholieken in Vlaanderen, die wel weer graag het woord ‘zending’ zouden invoeren omdat het zoveel moderner en bevrijdender klinkt dan ‘missie’. Hoe dan ook, we hebben te maken met een woord dat al bezet en besmet is door vele betekenissen van imperialisme, kolonialisme, zieltjeswinnen en proselitisme. Of een dergelijke vereenzelviging van zending en missie met dwang en onvrijheid nu historisch juist is of niet (de meeste mensen maken geen onderscheid tussen kolonialisme en slavernij en hebben ooit begrepen dat de zendelingen blindelings alle vormen van overheersing door Europese machten hebben goedgekeurd), met deze betekenissen hebben we te maken.

Bij een drietal nieuwe invullingen van zending en missie heb ik mij afgevraagd of wel voldoende rekening wordt gehouden met en rekenschap wordt afgelegd van de bovenstaande bezetting en besmetting. Ten eerste de invulling van missie als het antwoord op de krimp van de kerk. De lege kerkbanken moeten ons zorgen baren, maar het doel van missie is niet om die banken weer te

vullen. Het gaat niet om een renaissance van gevestigde kerken of om een hernieuwd *corpus christianum*, hoezeer het ons ook aan het hart kan gaan dat kerkgebouwen moeten sluiten en dat buiten de kerken niet wordt opgemerkt hoeveel moois, hoeveel nuttigs, hoeveel dieps, hoeveel sociaals en trouws, belangeloos en gratis kan worden afgehaald. De kerk krimpt en de bijbehorende spiritualiteit van de krimp is niet gebaat bij nostalgie of nieuwe machtsaspiraties, maar bij gebed en eenvoud. Ten tweede de invulling van missie als tegenoffensief. Als anderen in deze tijd van botsende overtuigingen, duidelijk en luidkeels hun plaats opeisen, dan kan het christendom zich toch niet stil terzijde houden. Als we niet oppassen, zullen anderen, moslims bijvoorbeeld, of secularisten, of heksen, die een veel grotere zendingsijver aan de dag leggen, onze plek innemen. Zij zullen de *hearts and minds* van de Nederlandse bevolking bezetten. Ook hier wordt een appel gedaan op een veroveringsspiritualiteit, die in onze ogen verouderd kan lijken, maar die weer springlevend is. Ook in meer evangelische en pentecostale kringen kan men de taal van de veroveringsspiritualiteit soms opnieuw ontwaren als mensen voor Jezus gewonnen moeten worden, als er voortdurend sprake is van strijd en strategie. Ten derde de invulling van missie als behoud van de christelijke moraal. Ook hier wordt voornamelijk achterom gekeken naar wat wij verloren hebben; de kerk heeft geen greep meer op het dagelijks leven van de mensen in het land en alle verloedering en asociaal gedrag is direct terug te voeren op de tanende invloed van de kerken. Missie zou moeten betekenen dat mensen weer eensgezind zijn, onderlinge hulp bieden, sober leven, hun kinderen in toom houden en zich onthouden van dronkenschap, overspel en moderne kansspelen op de beursvloer. Allemaal mooi, maar een doorslaggevend argument voor missie is het niet, tenzij missie betekent opkomen voor fatsoen en gelijkgestemdheid. *Maar missie betekent: zodanig communiceren dat het evangelie de kans krijgt gehoord en verstaan te worden als nieuwe levensoriëntatie.* Daar komt ook moraal bij, zeker, maar dat is de moraal van het *verhaal*.

Nu wij deze die motieven netjes terzijde hebben geschoven, komen we bij de motieven die een langere houdbaarheidsdatum hebben. De nieuwe aandacht voor missie wordt namelijk ook gevoed door een verlangen om tegemoet te komen aan de nood die men signaleert bij het uitdelen van voedsel in de voedselbanken, bij schuldsanering, bij *burn-out* professionals, bij studenten die wel onderwijs, maar geen vorming krijgen. De nood die daar gesignaleerd wordt, is namelijk ook nood aan redding, aan vergeving, aan houvast en vernieuwing. Het is betreurenswaardig dat in deze discussie het diaconaat en het missionair werk soms tegenover elkaar worden gezet en dat het nieuwe pleidooi voor missie een verzet inhoudt tegen de diaconale inzet. Alles wordt gediaconaliseerd, verzucht dan de missionair bewogen collega, daarmee doelend op een vertaling van het evangelie in dienstbetoon en in zwijgzaamheid. Maar zo'n collega vergeet, dat de kerk geen nieuwe leden werft uit de klantenkring van haar soepkeuken, maar de kerk trekt nieuwe leden omdat zij een soepkeuken *heeft*.¹ Met andere woorden: de kerk wordt aantrekkelijker als zij maatschappelijk relevante dienstverlening verricht, niet zozeer voor de clientèle, maar voor de mensen die vinden dat de kerk dat moet doen en die daaraan mee willen doen.

1 H.R. Unruh en R.J. Sider, *Saving Souls, Serving Society: Understanding the Faith Factor in Church-Based Social Ministry*, Oxford: Oxford Univ. Press 2005, 152

Tegenstrijdige gevoelens: enthousiasme, allergie, bevrijding, nieuwe dwang

De nieuwe aandacht voor missie genereert zeer tegenstrijdige gevoelens bij verschillende groepen in en buiten de kerk, maar soms ook binnen een gemeente of parochie of binnen één persoon. We ontwaren *enthousiasme* bij initiatiefnemers, kerkplanters, mensen die buiten Europa in geloofsgemeenschappen hebben geparticipeerd en nu eindelijk ook eens wat beweging en elan in de eigen kerk ontdekken, mensen in grote steden die al jarenlang hierop wachtten, jonge mensen die helemaal geen last meer lijken te hebben van de besmette betekenissen van missie.

Bij de werkers in het diaconale veld ontstaat soms een gevoel van *verontwaardiging*. Maar ook bij pastores die hun aandacht zo goed mogelijk proberen te verdelen over de goed voorbereide, degelijke preek, de toerusting van de bezoekerwerkers, de vele tachtig-plussers die extra zorg behoeven, de tienerkring die geleid wordt door iemand die theologisch onzin verkoopt maar het wel heel aardig doet, en al die andere dagelijkse zaken, kan een gevoel van *overvraagd*-zijn en sluipenderwijs ook van *ondergewaardeerd*-zijn ontstaan, wanneer het missionaire als volkomen nieuwe taak hun bord wordt gelegd. Wat deed ik dan niet goed? Waarom moet er nog meer bij of wat moet er nu geheel anders? (We kunnen toch niet allemaal dagelijks optrekken met dak- en thuislozen, met ex-delinquenten en met mensen in de marge van onze samenleving? Zoveel marge heeft onze samenleving nu ook weer niet. Bij mij in de wijk wonen nu eenmaal witte mensen die hard werken en nog net op tijd met pensioen gaan.) Tegen dergelijke gevoelens is voor mij in elk geval een medicijn behulpzaam, mij door mijn kinderen en hun vrienden aan de hand gedaan: relax. Een nieuwe koers betekent niet, dat je voordien alles fout deed, een nieuwe inzet kost niet alleen energie, maar geeft ook energie. Bij een theologisch doordachte zending ontstaat ontspanning. Daar kom ik nog op terug. Bovendien laat de geschiedenis zien, dat missie vaak een verrassend effect heeft; het maakt kerkelijke structuren lossier, het laat mensen zoeken naar nieuwe vormen op liturgisch, organisatorisch, gemeenschapsvormend, educatief en pastoraal gebied. Vaststaande zaken worden losgewrikt, belemmerende drempels worden opgeruimd (en soms nieuwe opgeworpen), nieuwelingen lopen heilige huisjes omver. Alleen al daarom zou je *mission-minded* willen zijn. Tenzij, ja tenzij de nieuwelingen natuurlijk ook aan ónze heilige huisjes komen, ons welverzorgd taalgebruik, onze ironische toon, onze beschaafde rationele twijfel bij wonderen, dromen en andere zwevende verhalen.

Er is echter ook veel *allergie*, die vooral wordt opgeroepen door een bepaald jargon, maar ook door praktijken die de mensheid verdelen in bereikten en onbereikten, bekeerden en onbekeerden, subjecten en objecten van missie. Wij moeten dit punt niet bagatelliseren, want er gaat veel geld om en er worden veel mensen uitgezonden door organisaties die dergelijk jargon hanteren en een dergelijke visie op en praktijk van missie koesteren. Een enkel voorbeeld kan hier volstaan: sommige organisaties maken gebruik van wat zij noemen een Missionaire Inlichtingendienst (*missionary intelligence*) en daarmee bedoelen ze werkelijk een soort CIA of MI5 voor de missie, dus mensen die op pad gestuurd worden om als spionnen een samenleving te verkennen, teneinde terug te rapporteren waar een goede voedingsbodem voor het evangelie zou kunnen liggen. In hetzelfde kader staat het spreken over Missiometrie (*missiometrics*) waarbij nauwkeurig wordt bijgehouden hoeveel mensen in welke gebieden er als christenen geteld kunnen worden en welke gebieden nog veel witte vlekken, lees: witte velden om te oogsten, vertonen. Op basis van deze gegevens formuleert men dan de doelen (*targets*), weer zo'n militant aandoende term. En dan moet men ten

slotte niet verbaasd zijn wanneer een bepaald gebied van een land, een stad of een wijk wordt aangemerkt als nieuw strijdtoneel voor een spirituele veldslag. Het kan zomaar mijn stad of mijn wijk zijn en ik ben daar niet gerust op. Natuurlijk zijn dit soort strategieën extreem, maar enigszins verdunde vormen ervan komen wel degelijk ook in Nederland voor en het is niet voor niets dat de haren van velen overeind gaan staan, wanneer in missionair toerustingsmateriaal wordt gesproken van “mensen bereiken met het evangelie”, “mensen tot de Heer brengen”, en “discipelen maken”.

Wanneer de missionaire inzet wordt opgeroepen met vragen naar het missionaire beleidsrapport van de plaatselijke gemeente of parochie, kan de vrees ontstaan voor een nieuwe *dwang*. Bovendien bestaat het risico van het creëren van een papieren werkelijkheid, waar dagenlang aan gesleuteld en geschaafd wordt, maar waar niemand echt in gelooft.

Toch overheerst niet zelden, ook bij gemeenteleden en hun voorgangers die volop met moderne ontwikkelingen meegaan, een gevoel van *bevrijding*. Opgevoed en opgeleid in een tijd dat je je overal mee mocht identificeren behalve met christelijk geloof en al helemaal niet met de kerk, kan het zeer bevrijdend zijn om te getuigen van de hoop die in je leeft.

Al met al hebben we het meest verlangd naar een manier van missionair in de wereld staan die inspanning zou mogen vergen, maar ook voldoende ontspanning teweegbrengt. Ik denk dat we nog wat meer analyse en theologische doordenking van dat ‘nieuwe’ missionaire elan nodig hebben, om tot die goede mix van inspanning en ontspanning te geraken. Wat in elk geval niet meer kan, nooit heeft gedeugd, maar steeds weer met missie wordt verward is propaganda. Dat heeft vooral met de taal te maken, maar daarachter schuilt natuurlijk een hele wereld van manipulatie, machtsmisbruik en uiteindelijk minachting voor mensen. Propaganda is gemankeerde communicatie, taal zonder vraagwoorden, reeksen van adembenemende herhalingen: de Tutsi’s zijn kakkerlakken, de Tutsi’s zijn kakkerlakken, net zolang tot je er in gaat geloven. Er zijn kerken – en niet de kleinste – die op dezelfde manier propageren dat Jezus de Heer is en er gaan vast mensen in geloven, maar het blijft propaganda.

Nieuwe kansen op basis van cultuuranalyse

Elke cultuuranalyse blijft gebrekkig (en die van mij helemaal omdat die vanmorgen tamelijk kort moet zijn), temeer daar we in Nederland van verschillende culturen moeten spreken en het hele discours van dominante cultuur en subculturen meespeelt. Ik probeer daarom aan te haken bij analyses die mij vooral iets zeggen over de beleving van de mensen van de huidige tijd, de vragen die het leven in dit land, in deze tijd bij mensen oproepen en de richting die zij gezamenlijk op lijken te gaan. Het beeld dat dan oprijst, is in eerste instantie dat van gelukkige mensen. Nederlandse kinderen zijn zelfs de gelukkigste kinderen ter wereld². Geen enkele aanleiding dus om te somberen en het is opvallend dat theologie daar zo weinig bij aanknoopt. Zou het zijn omdat Nederlanders dat geluk vooral voor zichzelf willen houden? Neen, want volgens Joep de Hart³ zijn we socialer dan ooit.

2 UNICEF, Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries, Innocenti Report Card 7, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence: 2007.

3 J. de Hart, “Het Nieuwe Wij” (dl 3), *VolZin* 2009, nr 23.

De sterkste groeiers op het maatschappelijke middenveld zijn organisaties op het gebied van internationale solidariteit en mensenrechten, zoals Amnesty en UNICEF, organisaties gericht op natuur en milieu (WNF) en organisaties gericht op morele kwesties, zoals de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind en de Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie. Wel is het zo, dat we in het algemeen bevreesd zijn dat het geluk wordt bedreigd. Nederlanders zijn bang voor een harder wordende, meer op prestatie gerichte samenleving. Nederlanders geven aan dat zij hopen op meer gemeenschapszin. Daarbij hebben zij een 'wij' op het oog dat alle Nederlanders zou moeten omvatten. Maar dat idee is van betrekkelijk recente datum: in de jaren vijftig en zestig was het voldoende om je een 'wij' te voelen met je eigen kring, kerk of zuil, in je eigen dorp of stadswijk. Dat nieuwe wij is dus wel degelijk een uitdaging van deze tijd. Bovendien moet dat nieuwe 'wij' gebouwd kunnen worden op basis van kort *commitment* aan bepaalde zaken en taken. Je kunt Nederlanders voor alles vragen bij school, sport, club en partij, maar niet meer voor jarenlange verbanden.

Naast deze trend van een zoektocht naar een nieuw 'wij' staat dat een grote groep Nederlanders zich politiek en levensbeschouwelijk nergens bij aansluit. Rapportages van het SCP en de WRR signaleren het risico dat deze groep zich geheel van de samenleving zal afwenden. Als je het zo formuleert, is het toch een alarmerend verschijnsel, dat ongeveer 30% van de bevolking betreft.⁴ Maar ook ten opzichte van dit verschijnsel helpt het ons niet in heimwee om te zien naar een tijd dat mensen er allemaal bij hoorden en betrokkenheid toonden bij de samenleving als geheel. Dat heimwee naar een vaag verleden voedt nogal eens de gedacht dat een grotere verscheidenheid aan mensen en sociale cohesie niet kunnen samengaan. "Vroeger" zou er dan minder verscheidenheid en dus meer sociale cohesie hebben bestaan in Nederland. Het SCP-rapport over sociale cohesie haalt daar tegenover een onderzoek aan waaruit blijkt dat sociale cohesie afhankelijk is van twee factoren: respect voor het anders-zijn van anderen én duidelijkheid over de eigenheid van identiteit.⁵ Wie religie wil inbrengen als bevordering van sociale cohesie zal dus niet om het even welke religieuze leer moeten inbrengen, maar juist die soort van religie die mensen identificatiemogelijkheden én respectvol omgaan met verschillen bijbrengt. Daarom breng ik in alle vrijmoedigheid dat het christelijk geloof in.

Missionair in ambt en beroep staan betekent ook de samenleving en de cultuur theologisch kunnen bevragen en weten welke fenomenen met welke theologische inhouden te maken hebben. Dat is niet: God erbij halen, maar laten zien dat vragen over God en mens in die context een rol spelen. Aansluiting zoeken bij de cultuur is ook weten dat we zelf midden in die cultuur staan en af en toe eens een stapje opzij kunnen doen door eigen bril of door de bril van mensen uit een heel andere cultuur eens zeggen wat je bevalt. Zowel uit de mond van iemand met een Congolese, als uit de mond van mensen met een Koreaanse achtergrond hoorde ik nog de afgelopen weken heel intrigerende uitspraken over onze samenleving. De Congolees zei dat de Nederlandse samenleving veel meer getekend was door de christelijke invloed dan hij ooit had gedacht. De mensen waren bezorgd over hem toen hij uitgleed over de eerste sneeuw en de zondag was echt een andere dag

4 Het SCP rapport Sociale Cohesie verdeelt Nederlandse bevolking levensbeschouwelijk gezien in zes groepen: *Levensbeschouwelijk niet-geïnteresseerden 30%; Soloreligieuzen 20%; Nieuwe spirituelen 10%; Nominale vrijzinnigen 12%; Kerkse vrijzinnigen 19%; Orthodoxe gelovigen 7%.*

5 M. Evenblij, *Respect! Onderzoek naar sociale cohesie in Nederland*. Amsterdam: Aksant, 2007

dan de rest van de week. De Koreanen zeiden dat de Nederlanders te weinig echte problemen hadden en ze gunden ons die problemen ook niet, maar het gebrek aan problemen had ons verleerd te bidden. Nederland is een goed land om te vertoeven; ouders zijn bij de school van hun kinderen betrokken, je moet overal een vergunning voor hebben, maar daarvoor hoef je geen jaarsalaris onder de tafel door te schuiven. Aansluiting zoeken bij de cultuur betekent ook kritisch durven staan in die cultuur, laten zien en horen waar de grootste onzin verkocht wordt. De reclameblokken tijdens de spits in de ochtend en de avond draaien vrijwel geheel om adviesbureaus die ons voorhouden hoe we het meest kunnen halen uit onszelf, hoe we voortdurend de slag om de innovatie moeten winnen, hoe dom we zijn als we niet efficiënter en competitiever werken. Naast al die efficiency lijken we dan ook nog duurzaam, verantwoord en als het een beetje meezit, spiritueel te moeten zijn, maar die spiritualiteit is al net zo op het ego georiënteerd als het harde werken. Het is pseudo-overgave; een overgave aan een meester of een leer of een filosofie waarbij je opnieuw leert *jezelf* versterken. Het staat nog steeds onder de noemer van de zelfredzaamheid en het is dus helemaal niet verwonderlijk dat juist in deze tijd zoveel roep is om dit soort spiritualiteit.

Veel cultuuranalyses gebruiken het woord “post-christelijk” (post-christendom) om te beschrijven dat het christendom als gezichtsbepalende factor heeft afgedaan; sommigen betreuren dat, maar velen zijn er ook blij mee. Wat overblijft is *christianity*, een gekozen en in kleine plukjes aanwezige vorm van beweeglijk en op de maatschappij betrekken geloof.⁶ Wat een beweging als Op Goed Gerucht en een beweging van Emerging Churches, wellicht tot beider verrassing, dicht bij elkaar brengt, is de niet-kerkcentrische benadering van het evangelie. Het is een benadering die we bij voorbeeld al bij J.C. Hoekendijk⁷ goed uit de verf komt: het gaat in het apostolaat om het aanbreken van het Rijk van vrede en gerechtigheid (shalom), niet om de kerk. De beweging van emerging churches kan goed met Hoekendijk uit de voeten, vanuit de analyse dat de cultuur post-christelijk is.

Maar in verschillende media en op familiefeesten gaan veel mensen er vanuit dat dit een laatste tussenstation is op weg naar een wereld geheel ontdaan van religie, getuige het gebruik van het woord ‘nog’ als het over het christelijk geloof gaat. Reeds de tweede generatie groeit op zonder herinneringen, zonder last of lust van welk geloof dan ook en het is niet overdreven om te spreken over een “religieus analfabetisme”.⁸ Wie regelmatig in contact komt met mensen die geen enkele kennis van of associatie met christelijk geloof hebben opgedaan, weet hoe lang, mooi en moeizaam de weg is. Daar lijkt tegenover te staan dat het geloof in de economie steeds groter wordt; de economie is overal verantwoordelijk voor en moet alles oplossen. Eén groot verhaal heeft alle andere verhalen naar de marge verdrongen en dat is het verhaal van de vrije markt die ons nóg gelukkiger zal maken. “Pan-economisme”, heet dat tegenwoordig⁹. Beide signalen, het religieus analfabetisme

-
- 6 S. Murray, *Church After Christendom*, Carlisle: Paternoster 2004; Bryan Stone, *Evangelism after Christendom: The Theology and Practice of Christian Witness*, Grand Rapids: Brazos Press 2007; J.J. ter Beek, *Emerging Churches.nl: Nieuwe visie voor theologie en kerk in een postmoderne cultuur*, uitg. in eigen beheer (www.emergingnetwerk.nl), 2008.
- 7 J.C. Hoekendijk, “The Church in Missionary Thinking”, *International Review of Missions*, 41 (1952), 324-336.
- 8 D. Werner, “Missionary Priorities in Times of Weakening Resources and Religious Seeking: Ecumenical Imperatives for Germany”, *Ecumenical Review*, 56 (2004),
- 9 Zie C.H. Grundmann, “Pan-economism as a Missiological Concern”, *Mission Studies* 18 (2001) 1, 115-125

en het pan-economisme hebben mij er toe gebracht om theologisch geen genoeg meer te nemen met het lege midden. Zoiets als een Leeg Midden heeft alleen zin als vele cirkels daar omheen gevuld zijn, maar daar ontbreekt het nu juist aan.¹⁰ Deze tijd roept om veelbeelding: ik wil mensen uitdagen om mee te delen wat zij als goddelijk, menselijk, werelds, hemels en aards ervaren en vanuit de christelijke traditie wil ik daar volop wervend aan meedoen, want daar is zoveel schoons, waarachtigs en goeds. Veel mensen krijgen daar te weinig van aangereikt en worden te weinig aangezet tot eigen verbeelding.

Samenvattend heb ik een beeld geschetst van gelukkige, maar wispelturige en enigszins wankelmoedige mensen in een kader van restjes christendom en pogingen tot nieuwe christianity, een grote drang tot vrijheid-blijheid en een discours van zelfversterking. Elke nieuwe inzet zal met religieus analfabetisme en pan-economisme rekening moeten houden.

Nieuwe kansen voor wat? Bekering en redding, kritiek en aansluiting

Op basis van het hierboven gezegde zie ik kansen voor het evangelie om gehoord en verstaan te worden als nieuwe levensoriëntatie voor mensen zoals ik, in mijn eigen cultuur. Meestal zet ik daarbij niet in bij de ecclesiologie, maar bij de soteriologie: waarvan moeten mensen als ik gered worden? Is God mij kwijt? Is God mensen om mij heen kwijt? Mensen geven veelal aan gelukkig te zijn en daar moeten we niets aan afdoen, maar bij aanhaken en weten dat geluk een veelvraat is en dat ongelukkige mensen zichzelf al snel als *losers* zien. Voor geluk is meestal betaald werk, een enigszins stabiele relatie, een verwarmd huis en een vriendenkring nodig. En ik ken weinig mensen die dat gedurende heel hun leven voor elkaar hebben. Voorts is er een onverzadigbare drang naar aandacht en bevestiging, omdat men ten diepste onzeker is over de maakbaarheid van het eigen leven en het eigen geluk. We houden elkaar voor dat succes een keuze is, dat we ons eigen levensverhaal schrijven, dat we zelf overal stuur over willen houden. Wie het niet gemaakt heeft, heeft dit aan zichzelf te wijten, maar tegelijk is er veel verzet tegen die conclusie en ontstaat er een nadruk op slachtofferschap. Groepen aan wie erkenning wordt onthouden staan tegen elkaar op, omdat zij zich nog meer verwond voelen dan de anderen.¹¹

Het goede leven waarnaar mensen verlangen heeft een verhaal nodig, of liever: een keten van richtinggevende verhalen, die aangeeft dat mensen waardevol zijn ongeacht hun succes of falen.¹² Het christelijk geloof geeft grond aan de wil tot samenleven. De wil tot samenleven is de wil tot dialoog en dat woord moet niet gereserveerd worden, zoals het in mijn vak nogal eens gebeurd is, voor een theologische uitwisseling van inzichten. De samenleving is een huis dat voortdurend in de steigers staat en waaraan gebouwd wordt door mensen met verschillende inzichten.¹³ Het verschil

10 Vgl. M.M. Jansen, *Wie zijn wij dan? Over erkenning en verbondenheid tussen mensen die alles, bijna niets, een beetje of heel veel geloven*, Zoetermeer: Meinema 2008, p. 88 e.v.

11 J. Sacks, *The Home We Build Together: Recreating Society*, London: Continuum 2007, p.61; P. Ricoeur, *Parcours de Reconnaissance*, Paris: Stock 2004, p. 319 e.v.

12 Vgl. E. Borgman, *Metamorfosen. Over religie en modern cultuur*, Kampen: Klement/Pelckmans 2006, 91, 104.

13 Vgl. J. Sacks, *The Home We Build Together: Recreating Society*, London: Continuum 2007

met een gewoon bouwproject is, volgens Jonathan Sacks, dat je niet werkt op basis van een contract dat bij de eerste de beste teleurstelling verbroken kan worden, maar dat je werkt op basis van een verbond. In een verbond met anderen dwing je niets af (zoals de staat dat wel kan doen) en je betaalt ze nergens voor (zoals de markt dat wel kan doen), maar je vertelt elkaar dat je met elkaar door wilt gaan. In die zin kan de vorming van gemeenschappen op zich als missie aangemerkt worden en niet als vrucht van missie.¹⁴ De vorming van gemeenschappen is ook verzet tegen segregatie en eerlijk gezegd vrees ik een toenemende segregatie in Nederland. Niet zozeer segregatie op grond van ras of kleur, maar segregatie op grond van opleiding. Ik hoop dat ik mij vergis, maar ik zie een scheidslijn lopen tussen VMBO en lager aan de ene kant en HAVO en hoger aan de andere kant, waarbij Nederlandse mensen best burens van een ander kleurtje naast zich willen hebben, als zij maar hoogopgeleid zijn. In de samenleving én in de kerk die deel uitmaakt van die samenleving zie ik dat mensen zich daarbij neerleggen en soms zelfs dat mensen het vrijmoedig verdedigen: je hebt wijken, kranten, omroepen én kerken voor de hoogopgeleiden en je hebt ze voor de laagopgeleiden. Wat is daar tegen? Hoogopgeleiden kunnen nu eenmaal een leven aan met veel vragen en weinig antwoorden, maar laagopgeleiden willen helderheid, dus laat hen ieder in een eigen kring leven en geloven. Wat is daar tegen? Wel, missiologisch gezien knaagt het, want we leren elkaars taal niet meer, we horen elkaars roep niet meer.

Missiologie is de uitdager van ieder soort provincialisme. Wanneer er op allerlei gebied sprake is van denkbeeldig prikkeldraad tussen de volkscultuur en de elitecultuur en wanneer we aannemen dat die twee culturen voor een groot deel samenhangen met opleidingsniveau, dan kan het zo zijn dat we met twee verschillende contexten te maken hebben en dat er ook twee verschillende contextuele manieren van geloven en theologieën ontstaan. Maar als missioloog is dat niet het eindstation van de te bestuderen werkelijkheid. Het zou eindigen bij een nieuw soort provincialisme. Missie is het overschrijden van grenzen in Christus' naam en het laten overschrijden van onze eigen grenzen in dezelfde naam. Willen contextuele theologieën niet alleen naast elkaar bestaan, dan zal er een cross-culturele uitwisseling moeten plaatsvinden. Volgens Kirsteen Kim¹⁵ is dat zelfs de kenmerkende taak van de missiologie: lokken tot conversatie tussen contextuele theologieën. (Kims aantekeningen zijn voor theologen, voor ons, bedoeld. Wij kunnen daar echter wel de gemeente en de samenleving mee dienen).

Grace Davie beschrijft een interessant "experiment" dat in 2006 plaatsvond in Londen. Een kamerkoor werd uitgezonden om traditionele Christmas Carols te gaan zingen in twee heel verschillende wijken. De eerste wijk betrof een goeude middenklassenbuurt en de tweede wijk was een 'prachtwijk', bekend om zijn sociale problemen. Het doel was "to test the appeal of doorstep Carol-singing in modern Britain". De middenklassenwijk ontving het koor hoffelijk, maar met de houding van een déjà-vu. Dit koor was één van de vele koren die al was komen zingen in die wijk en alle koren bleken ook om geld te vragen voor een goed doel. Dat had men nu wel eens gehad. Voor de bewoners van de 'prachtwijk' lag dit heel anders. Er maakte zich een grote opwinding van hen meester en het koor werd naar alle hoeken en gaten van de woontorens gestuurd. Groot was het

14 M. McCoy, "Community: A Postmodern Mission Paradigm?" in *Journal of Anglican Studies* 2003,1, 31-45

15 K. Kim, "Missiology as Global Conversation of Contextual Theologies", *Mission Studies*, 21 (2004), 39-53, zie ook W. Ustorf 2001 : contextuele theologie die alleen maar de bestaande cultuur bevestigt, kan de christelijke boodschap compromitteren.

applaus toen het koor vroeg om mee te gaan zingen. Het meest interessant was de respons van een moslimfamilie: zij vonden het zeer adequaat om met Kerstmis kerstliederen te zingen en gaven de grootste financiële bijdrage uit het hele experiment. Bovendien vroegen zij aan het koor om heel hard te zingen, hard genoeg om het via de telefoon ook aan de oom in Pakistan te laten horen.¹⁶

Waar kunnen mensen die een Goed Gerucht hebben gehoord mee beginnen? Waar kunnen wij de kerk als geheel mee dienen? Ik denk dan in de eerste plaats aan de taak om de met missie verwante noties van hun benauwde en benauwende betekenis te ontdoen. Dat zijn noties als evangeliseren, bekeren en getuigen. Wij hebben te maken met een globaliserend, plat discours van evangeliseren als het droppen van boodschappen, bekeren van objecten voor de statistiek, “mensen bereiken” als “ze hebben het kunnen horen”, getuigen als metanarratief patroon van vertellen: er zijn momenten in de kerkdienst voor gereserveerd of het gaat om flyeren en langs de deuren gaan, kortom, alles lijkt verworpen tot een techniek. En toch kunnen wij niet zonder evangeliseren, bekeren en getuigen. Maar laten we de vrijheid nemen om die noties anders in te vullen. Missio hangt met promissio samen: er is geen enkele aanleiding tot triumfalisme, maar er is veel aanleiding om de beloften van God die aan alle mensen zijn gedaan te laten klinken. Een missionaire spiritualiteit is dat je ongeduldig aan God vraagt wanneer die beloften in vervulling gaan en geduldig wacht bij dat leed waar je niets aan kunt doen. Evangeliseren is mensen een aanbod doen van vergeving en hoop en er getuige van willen zijn, er bij willen zijn, als niet alleen slachtoffers maar ook daders opbloeien en nieuwe waardigheid verkrijgen. Het is steenkool uit de Bijbel en traditie opgraven en laten gloeien in het vuur van de dagelijkse ontmoeting. Evangeliseren is weinig haast hebben. Getuigen is ooggetuige willen zijn van wat er in levens verwoest en hersteld wordt, mededeelzaam kunnen zijn over leed dat door God erkend wordt, het spoor volgen van getuigen die de goede keuze in de geschiedenis gemaakt hebben, soms ook vertellen waarvan je zelf door Christus gered bent. En het kan maar zo gebeuren dat mensen *zich* bekeren; daar zijn we misschien niet helemaal op ingesteld, maar daar zijn vele voorbeelden van.

Er zit ook ontspanning in de missie in die zin dat als mensen een ommekeer maken in hun leven, een genadevoller perspectief krijgen op wat zij hebben gedaan en op wat hen is overkomen, dat zij dan niet een hulpverlenende held hoeven te bedanken. De enkele evangelist wijst van zichzelf af, de missionaire kerk is geen reddingsteam, maar als iemand wil jubelen omdat hij of zij gered is, lijkt me het heel adequaat om naar Christus te verwijzen.

Mechteld Jansen is bijz. hoogleraar missiologie aan de PTHU en onderzoeker aan de VU.

Deze lezing verschijnt in iets gewijzigde en geannoteerde vorm in Theologisch Debat, themanummer over missie dat half juni uitkomt en te bestellen is bij Kok, tel. 038 3392578 en abonnementen@kok.nl

16 P. Berger, G. Davie en E. Fokas, *Religious America, Secular Europe ? A Theme and Variations*, Farnham: Ashgate 2008, p. 65.